

MARIJA KMETOVA:

EMA.

1.

«Povej, brž povej, odkod imaš teh petnajst kron?»

Ema je tiho in gleda naravnost v oči svoji mačehi, ki je vsa razjarjena in drhti od razburjenosti.

«Torej — Ema — povej, hitro!»

Ema stoji in stiska ustnice. Rumenkastobled je njen drobni, otroški obrazek; oči žarijo v motnem, žametnem odsevu, a krog ust trepeče smehljaj, grenak in pretegnjen.

Pa Ema je stara šele dvanajst let!

«Torej ne poveš, ne? Že prav!»

In okrene se mačeha, naglo obleče jopo in prime Emo trdo za roko.

«Pojdi!»

Ema jo pogleda in se nasmehne. Niti besedice ne praša, pusti, da jo potegne mačeha za seboj in se nasmehne še bolj, ko začuti pri vratih sunek v hrbet.

Ostro, bodeče jima zabrije burja nasproti. Ema zameži, a ne sklone glave. Mraz je, da ji drgečejo drobni udje. Ob ovinku mora postati, da je sunek burje ne vrže na tlak. Ljudi ni na cesti. In če pride kdo mimo njiju, je sklonjen in obleka je ovita krog života kakor ob kamenitem kipu. V ozračju žvižga in tuli; zdi se, kakor bi se v divjem, blaznem smehu jokale strehe. Pesek škriplje pod nogami, škriplje med zobmi in se kupiči za ovinki ulic in se razprši v vrtincu, da je nenadoma v oblaku vsa cesta.

Ema hiti poleg mačeha z drobnimi koraki; zebe jo, a oni nasmeh ne izgine z njenega obraza. Pred visokim, mrkim in mrzlim poslopjem se ustavi mačeha in pogleda Emo. Ta odstopi za korak, ne mara iti dalje. To je šolsko poslopje, in Emo je strah.

«Ne grem», pravi odločno.

«Kaj? Ne greš? Brž!»

«Ne!»

«Ti! Takoj!»

In potegne jo z vso močjo, da se Ema trepetaje opoteče in toliko, da ne pade. Zardi kakor ogenj, nato prebledi. Grozno ji je, hudo. Pred učiteljico, zdaj, danes? «Ne — nikoli ne!» In hoče se izviti od mačeha, a ta je niti ne pogleda in Ema mora z njo. Po dolgem, motnem hodniku vrvi, šumi in brenči kakor v panju. Otroci tekajo po stopnicah navzgor, navzdol, vpijejo, se smejejo. Emo boli vse to vršenje, tolče jo po ušesih. Začuti poglede od leve, od desne. Ta in ona jo nagovori, se začudi, pošepeče sosedi. Ema je, kakor bi se z vsako stopinjo vdirala v zemljo. Součenkam ne odzdravlja, le pogleduje jih globoko v oči. Mačeha hiti dalje po hodniku in odriva otroke pred seboj. Zdaj — Ema vztrepeče srce — tam ob koncu hodnika zagleda svojo učiteljico! Mačeha jo pozdravi in se ustavi.

«Gospodična, privedla sem Emo. Strašne reči uganja ta otrok. Vsa sem iz sebe».

«Kaj je z njo?» pravi učiteljica in pogleda Emo. Ta se zdrzne za trenotek, a takoj zgubanči čelo in tisti nasmeh ji pretegne ustnice proti njeni volji.

«Oh, gospodična, ta otrok, ta otrok! Dobim jo danes, ko stoji v kotu za omaro in prešteva in prešteva denar. Gledam jo od strani, zgrozim se; pristopim, iztrgam ji v hipu denar iz rok. Petnajst kron, petnajst kron, gospodična! Odkod bi jih imela? Saj veste, revni smo, nihče izmed domačih bi ji ne mogel podariti te vsote. Izprašujem jo, rotim, grozim s kaznijo — nič. Kakor kamen stoji pred menoj in niti besedice ne pove. Meni jih ni vzela — to vem. Tudi sicer jih ni vzela od domačih. In kdo bi ji dal toliko denarja — nikogar ni takega. In zdaj ne vem, kaj bi in kako bi — sem jo privedla semkaj. No, Ema, zdaj govori — gospodični boš vendar povedala!»

Ema stisne zobe in gleda mačeho, ki pokaže učiteljici onih petnajst kron. Tako ji je, kakor bi stala razgaljena na javnem trgu in prav nič ne ve, da je v šoli! Hudo ji je, zakaj učiteljico ima rada. «A da bi povedala? Ne, stokrat ne!»

«Torej, Ema», pravi učiteljica mirno, «povej, odkod imaš denar?»

Ema je tiho in jo gleda, nepremično, kakor bi bila začarana.

«Povej!» sili mačeha.

«Povej!» prigovarja učiteljica in pristavi: «Si dobila denar od koga, ki si mu kaj pomagala nesti?»

Ema odkima.

«Si ga kje vzela?»

Ema spet odkima.

«Ti ga je dala kaka součenka? Povej, le povej, do ra bom s teboj!»

Ema odkima in jo gleda nepremično.

«Torej nič. Od nikoder ga nimaš, kaj ne?» povzame mačeha.

«Kaj si ga izkopala iz tal?»

Ema se nasmehne.

«Moj Bog! Gospodična, kaj bi s tem otrokom, ki ni otrok? Znorela bom.» In prime Emo za rame in jo strese.

Učiteljica se skloni k Emi in ji reče:

«Ema, poglej, zakaj ne poveš? Te je sram?»

Ema se strese in pogleda v tla. Učiteljico prešine v tem hipu strašna slutnja, da prebledi in se ji zasmili otrok. A mačeha je razjarjena, pograbi Emo za roke in zavpije:

«Nič — pustite jo, gospodična — že vem!» in odhiti iz šole in potisne Emo s seboj, da učiteljica niti do besede ne more.

Kakor brezumna, bolj teče kakor hodi mačeha z Emo po cestah in zavije v visoko hišo. Ema pogleda stražnike ob vhodu; strašno ji je, da jo zapeče v sencih, a ne more se ustavljati mačehi, ki potrka in vstopi pri policijskem uradniku. Ema se zdi, da je zaplesala soba krog nje, a takoj nato se radovedno zázre v sitni obraz uradnikov in nehote ji je na smeh, čeprav jo stiska nekaj v grlu, kakor bi jo kdo davil z železno rokó. Mačeha pove naglo in sunkoma vso zgodbo Emino in pravi:

«No, Ema, govori, sicer pojdeš v ječo!»

Ema molči. Še na misel ji ne pride, da bi govorila tu, v tej pusti, zatohli sobi, pred tem močnim, zagonetnim človekom. Saj še učiteljici ni povedala, ki jo ima vendar rada!

Gospod se odkašlja, nekaj pomrma in pravi: «Ukradla, kaj ne?»

«Ne,» odgovori trdo Ema in si misli: «Kako more reči ta človek, da bi kradla!»

«Eh, no — si pa našla, kaj? Pa najdenih stvari ne smemo obdržati zase. Ne veš? Torej?»

Ema odločno odkima.

«Ema, za božjo voljo, zaprli te bodo! Kaj ne, gospod?»

«Kajpa — gotovo. Oh, saj si kradla, le povej!»

«Ne.»

Tako brezpogojen in rezek je bil ta »ne«, da osupne samega gospoda uradnika.

»Ti, ti malopridnica ti! Kako mi odgovarjaš? V ječo pojdeš, uklenili te bomo!« In pomežikne skrivaj mačehi. Na dolgo, na široko, od desne, od leve hitijo prašanja, a Ema molči kakor kamen in niti ne pomisli, ali razume vsa prašanja. Uradniku se zazdi vse skupaj neumna potrata časa, pa pravi končno v nevolji:

»Sicer pa, gospa, take stvari odpravite doma. Dovolj imam drugega opravila. Če je punca taka, bo že še kaj prišlo, da bo še za v naše roké. Zbogom!«

Mačeha toliko, da ne začne oštevati gospoda, a v dnu srca jo je sram, da se je dala od jeze zapeljati tako daleč in je privedla otroka na policijo. »Navsezadnje gledajo še mene postrani,« si misli, »posebno še, ker sem Emina mačeha.«

Emi je čudno veselo in smejala bi se na ves glas.

Mačeha odide po opravkih, Ema pa mora domov. Tiho vstopi v kuhinjo, sede k oknu in se stisne sama vase. Tam v kotu leži bratec, hrom je na eno nogo. Svetlo pogleda Emo, praša po mami, a ko ne dobi odgovora, se zavije v ruto in ogleduje razdrapanega konjiča. Sicer ni nikogar doma. Polsestra in dva polbrata so v šoli, oče pa je odšel, da se vadi v delu, zakaj obe roki je izgubil v vojni, pa se muči in mrcvari s protezami, ki jih ima na mestu rok. Ema ne mara nikogar. Očeta bi imela še nekako rada, a ta ne govori nikdar ničesar; ko pride domov, leže vznak na posteljo in vzdihuje in premišlja. Mačeha pa hodi pospravljat in pomagat h gospodi.

Tak je Emin dom, že dolgo je tak in kakor v sanjah zagleda časih v duhu materin obraz. Pusto ji je danes, mrzlo in najrajša bi ušla na cesto. Pa tudi ta misel ji je odveč. Bledi obrazek pritiska na šipe in smešno se ji zdi, da je toliko besed radi onih petnajstih kron. Ima jih; kaj mari ljudem, če jih ima! Nikoli, nikoli ne bo povedala, kako jih je dobila. Temna rdečica jo oblije, ko se spomni na vse tisto. A potem se nasmehne. »Pa bodo le kupili za tistih petnajst kron kruha in drugih stvari. Zakaj se jezi mačeha?«

Opoldne je spet krik in vik doma. Tudi oče se jezi, a potem zakolne in utihne. Emi je grozno; kuhinjski nož zagleda, prime ga in prerezala bi si vrat. V tem hipu ji mačeha iztrga nož iz rok in jo udari po licu, po glavi, po hrbtu.

«Kaj to, še to? Ti nesramnica ti, nesramna! V peklu boš gorela, na dnu pekla te bodo mrcvarili peklenščki!»

In spet udarec, da se stori Ema temno pred očmi. «Bij me, le bij me, tepi, ničesar ne čutim; saj sem že mrtva!» zakliče na ves glas Ema in se sesede na tla, a nobene solze ne potoči. Mačeha osupne, zagodrnja in jo pusti v miru.

Popoldne mora Ema v šolo. Učiteljica jo pokliče v pisarno. Ema gre tiho za njo in vedno in vedno je oni bolni smehljal na njenem obrazu.

«Ema, poglej, rada te imam, zakaj si taka?»

Ema ji pogleda v oči in vzdrti. Dve solzi vztrepčeta na vejicah.

«Ali mi ne boš povedala?»

«Ne,» pravi Ema.

«Pa vsaj meni, meni povej!»

«Ne.»

Učiteljica jo gleda in skoro bi zajokala, ko vidi, da Ema trpi. Vé, da to ni otrok in je poizkusila v življenju več kot ona sama. Narahlo jo poboža po laseh in pravi:

«Jaz vem, vidiš. Če ti je težko, nikari ne pripoveduj. Ali glej, škoda je, žal mi bo po tebi. V zavod pojdeš.»

«V zavod?»

Ema se začudi. To ime ji je že od nekdanj strah in groza.

«Ne pojdem,» odgovori tiho.

«Boš morala.»

«Ne.»

«Ema, ne upiraj se! Obiskat te bom prišla.»

«Čeprav — a jaz ne pojdem.»

«Ah, ti otrok, ti otrok!» In poboža jo po licih.

«Pojdi zdaj in ne zoperstavljalj se! Tam boš pridna in vzeli te bodo spet domov.»

Ema odkima z vso močjo, a potem jo premaga jok, da vztrepče po vsem telesu, se skloni in poljubi roko učiteljici. Potem pa se okrene in odhiti skozi vrata in po stopnicah, da učiteljica obstane vsa osupla in ji je hudo pri srcu. Spomni se na Emo, ko je bila še v prvem razredu, kako je jokala pri vsaki besedi, kako je bila plašna, zbegana in je zakričala kakor v grozi, če ji je kdo dejal, da bo zaprta. In potem od leta do leta, vedno preplašena, boječa, z vedno istim smehlajem krog ustnic, ki te je zbodel

kakor z nožem. Nikoli ni bila razposajena in ni marala součenk. In nekoč je zapisala v šolsko nalogo: «Jaz bi bila rada mati. Imela bi devet otrok. Mož bi delal, jaz pa bi se izprehajala. Skrbela bi, da bi se dobro poročile moje hčere.» To je bila vsa naloga. Lani je bilo to in učiteljica je vedela že takrat, da to dekletce, drobno, blede in preplašeno, ni staro enajst, ampak dvajset let in še več.

(Konec prihodnjič.)

C. GOLAR:

MAJDA.

Kakšna rž bo in pšenica,
to mi, kmetu, glavo beli —
kadar pride v vas ženjica,
takrat radi smo veseli.

Da bilà bi zlata njiva,
to je moja živa želja,
naj bi Majda ljubeznjiva
vriskala, polnà veselja.

In kadar bo ajda zrela,
sklical bi bahate svate,
poje naj soseska cela
dan in noč do zore zlate.

Jaz pa plesal bom z nevesto,
ljubil njena rdeča lica:
«Dekle, ker si bilo zvesto,
moja si sedaj ženica.»

*Golar je finto, ki hvalovredno preganja pešnike:
Lada 31/2*

MARIJA KMETOVA:

EMA. (Konec.)

Vsa zbegana priteče Ema na cesto. «Kam bi — po kateri ulici? Domov ne pojdem — od tam me pošljejo v zavod.» Pa se okrene in odhiti po široki cesti, ki leži vsa prešerna in je polna hude, mrzle burje. Ema se drži hiš in gre tik ob njih. Zdaj pa zdaj ji zapre burja sapo, da obstane in globoko zavzdihne. Kakor je bila Ema preje topa, je zdaj polno nemira v njej. «Grem, kamor je, le v zavod, v zavod ne!» sklene in gre dalje, ne vedoč, kam jo privede pot. Lačna je, zebe jo; tenko krilce frfota v burji in trepeče kakor metulj. V glavi ji je čudno vroče, po hrbtu jo pretresa mraz prav do kosti. Oči jo pečejo, a prsti, ti drobni prstki so temno modri in otrpli, kakor bi bili leseni. Mrači se že; tramvaj drevi mimo nje in bulji vanjo velike, skeleče oči. Po cerkvah zazvonijo zvonovi; burja prinaša in odnaša glasove, kakor bi se igrala z njimi. Ljudje hitijo mimo, nihče je ne pogleda. Ema gre dalje, gre in gre in tramvaja ne srečuje več; ljudi je manj in manj. Zdaj zavije s ceste v stransko ulico. Temna je, čudno mrka in votla kakor predor. Tu je manj burje; svetilke mežikajo vse preplašene in steklo trepeče krog njih, kakor bi zrlo v pošasti. Ema hiti bolj in bolj. «V zavod, ne, ne v zavod!» ji brni po ušesih. Kaj vse je slišala od otrók o zavodu: da jedó po kletih, da vstajajo ondi že zgodaj, ko je še tema; da hodijo spat še pri solncu in so zaprti v temnih sobah. Da se morajo učiti, učiti in le učiti in hodijo na izprehode kar v procesijah v čudno nerodnih, dolgih, našemljenih oblekah. Vse take besede jo plašijo bolj in bolj in zdi se ji, kakor da hodi črni, ogromni, hudobni zavod za njo in jo bo objel in jo zadušil še vso živo, mlado. In sama ne vé, kako in kdaj — pred njo je predor, skozi katerega drži pot na drugo stran mesta. Ema obstane ob vhodu in se stisne v kot, v temó, da je nihče ne vidi. Od mraza in gladu drgeče, da ji šklepečejo zobje in ji je v glavi vse prazno, velikansko, kakor bi to ne bila njena glava, ampak neznanska votla krogla. Neka teža leze in leze nanjo, vanjo, skozi in skozi in jo zavije v noč. Nagne glavo in omedli. Ko odpre oči, je vse tiho krog nje, ena sama svetilka se blišči v dalji in pred

njo zija predor kakor velikanska cev. Ema se prestopi opotekaje, napravi dva, tri korake in se nasloni ob zaboj v predoru. Prime za pokrov, poizkuša ga odpreti — in glej — nekdo prihaja s počasnimi koraki. Ema ne mara, da bi jo kdo videl, privzdigne pokrov in zleze v zaboj za delavsko orodje. Še ta misel ji šine v glavo, kako je to, da zaboj ni zaklenjen, a potem ne ve ničesar več, dokler se ne prebudi in se začudena ozre okrog sebe.

«Take skrbi mi delaš! O, le čakaj, saj mi pojdeš kmalu izpred oči!» zasliši mačeho in jo zagleda kraj sebe. Ema plane pokoncu, a v prsih jo zaskeli, da se nasloni na klop, kjer je ležala na policijski postaji, in ne more do besede.

«Kod si se potepala? Zakaj nas mučiš vse skupaj in nam delaš sramoto? Alo, z menoj, domov!»

Mačeha jo vzdigne in jo trdo postavi na tla. Ema se zvrtila v glavi, da omahne, a potem leže nekaj vanjo kakor kamen: vse ji je vseeno, ničesar ne čuti in tudi zavod ji ni več strašilo. Mirno gre z mačeho domov, mirno sedi doma v kotu; tiho je in ne odgovarja na nobeno prašanje. V noči spi kakor mrtva in zjutraj gre tiho z mačeho, ki jo odvede v zavod poboljševavnico.

2.

In zdaj je Ema že pol leta v zavodu.

Ni takó, kakor si je bila mislila, da bo. Ali vendar, nekaj je, da se ji zdi, kakor bi bila kroginkrog obdana z verigami. Vse kretnje, vse stopinje so štete, še celó pogledi ne smejo biti taki, kakršne bi rada Ema. In besede! Te so izmerjene in odmerjene na centimetre; tako se zdi Ema. In tisti prosti čas, tisto igranje po dvorišču, kaj je to? Ko se pa razpredajo pogledi nadzorovateljic od hipa do hipa do vsake njene kretnje, ko ni prostosti za svoboden vzklik, za skok, za veselo besedo! Vsa ta polikana, strogo nagubana obleka; ta beli ovratnik, trdo, gladko počesani lasje — vse to ji je muka, ji je, kakor bi nosila železno srajco. In v šoli; to ni šola, to je ječa zanjo. Vse tako strogo, umerjeno, odmerjeno, da se komaj upa prosto zavzdihniti. In če zašelesti zvezek, če zaškriplje klop — že je tu oster pogled, rezka beseda, ukor. In ta snaga, čistota — to ni za Emo. Saj si ne upa umazati prsta, ne pomečkati krila. V mehkih copatah hodi z gojenkami po dolgih hodnikih, kakor bi ne bila živo bitje, ampak le senca. S tihimi koraki prihaja v sobe, s tihimi, opreznimi koraki stopa po stopni-

cah na vrt, s tihimi besedami šepeče gojenkam. Ema komaj, da se upa nasmehnuti, že je vsa zbegana in se boji.

V nedeljo je poklicana v govorivnico. Vesela je; kdo neki bi bil? In ko pride v sobo, zagleda svojo prejšnjo učiteljico. Zdrzne se, srce ji zadrhti, da misli, da ji bo skočilo iz prsi. Že hoče pristopiti, iztegniti roke in objeti gospodično — ali ne — tu je redovnica-prednica, tu nadzorovateljica, ki jo gledata z ostrimi pogledi. Kako bi, kako bi Ema do prostega vzklika, kako do lepe besede? Roke ji omahnejo, beseda zastane v grlu, le oči, oči govorijo. Tudi učiteljici zastane beseda kakor prikovana. Ali potem seže v roko Emi in jo pogladi po laseh. Čisto tiho jo praša:

«Kako je, Ema?»

Ema jo gleda, gleda in ne reče ničesar. Tako je Ema, kakor bi se vse vrtelo krog nje. Rada bi povedala gospodični, da ji je hudó, hudó, da ji je grozno in ne more ostati več tukaj. Da naj jo vzame s seboj v svet — zakaj tukaj ni sveta, ni življenja, tu je smrt in ječa. Vse to hoče povedati, vse to govori iz njenih oči, a iz ust ni besede.

«Ti je dobro, Ema?»

«Dobro», šepne Ema in se ozre na prednico. Ta se smehlja, a v smehlaju je beseda, ki pove, da se Ema ne vede pravilno. Ema čuti, da jo peče v glavi, mučno ji je. Rada bi izginila.

«Ali si pridna?»

«Tako, tako,» odgovori nadzorovateljica, «bo že. Sicer ni, kakršna bi morala biti. In pisavo ima zelo grdo. Vse v packah.»

Učiteljica začuti, da gre to tudi nanjo in nehote se ji zazdi, da je tudi ona kakor zvezana v tej sobi.

«Ema, še bom prišla.»

«Oh da!» zašepeče Ema in pogleda v silnem hotenju.

«Le potrpi, vse bo še dobro.»

Ema pokima, močno stisne roko gospodični in ta začuti vso silno bol otroka, ki trpi — trpi in ne ve zakaj. — Prednica je že nestrpna in pravi:

«Poslovi se lepo, Ema, čas je! — Morate oprostiti,» se obrne proti učiteljici; «v našem zavodu so strogi predpisi, zakaj gojenke so tu, za katere imamo posebna navodila. Saj to niso otroci kakor drugi!»

«Da, da — razumem», povzame učiteljica in najrajša bi se skregala z njo.

«Zbogom, Ema. Potrpi in pridna bodi.»

Ema se nasmehne z onim trudnim izrazom, povesi glavo in se obrne.

«Pojdi!» pravi nadzorovateljica in gre za Emo.

Prednica spremi učiteljico do vrat in je videti slabe volje in v očeh je brati želja, da bi učiteljica ne prihajala več v posete, da ne bo več sprejeta.

* * *

Večer je in gojenke se spravljajo v posteljo. Vse je tiho, kakor je tiha lučka pod stropom. Ta gojenka šepne, ona se zahihita, a takoj utihne, ko pogleda nadzorovateljico. Kakor na povelje se slačijo gojenke, kakor na povelje ležejo in mrmrajoče odgovarjajo:

«Na veke amen. Usmili se nas. — Amen. — In večna luč naj jim sveti. — Amen. — Usmili se nas...»

Ema drhti kakor v mrzlici.

«Kako dolgo še?» premišlja. «Dve leti, so dejali. Zdaj bo kmalu čas. In potem konec? Ali bom prosta? O, prosta bom, moram biti! V šolo ne maram več? Za šiviljo? Ne. To ni zame. Da bi sedela, čepela noč in dan? Ne in ne. Jaz bi bila rada mati in bi imela otroke. Zares bi to rada. Lepo bi bilo. Lepe sobe bi imela. Ah — nič, Bog vé, kaj še bo! Čemu so me dali v ta zavod? Oh, ne — domov ne pojdem več!»

Misel prihaja za mislijo; vsa je še otrpla in trudna.

«Ali tam zunaj je svet! Tja bom šla. Široke ceste, lepe obleke, lepi klobuki. Vse to bo moje. Šla bom, kar šla — kamor že — kmalu.»

* * *

In prišel je dan.

Poslali so po mačeho, pa je ni. In potem izpustijo Emo samo. Na smeh se drži Ema in hodi po cestah in ogleduje izložbe; dolgo, da je že večer. Bogato vrvi življenje krog nje, luči se grohočejo na ves glas, in kočije so svetle. Mlad gospod se okrene, postoji in se nasmehne. Ema se vzdrzne. Tudi ona se nasmehne. Gospod pristopi: «No, lepa gospodična, greš z menoj?»

Ema ne vé, kako bi. Pa se nasmehne še bolj in prikima. V hipu pride spomin kakor blisk: «Petnajst kron...», a že jo prime gospod za róko.

Ema gre z gospodom.

Dobro želo - veliko domišljije - malo moralnega strahovanja

Peto 21